

Âb: Su. Güzellik, cemel, letafet.

Âb-ı Hayat: Hayat suyu. Can suyu. Ebedilik suyu.

Âb-ı Zülal: Tatlı su, yağmur suyu, manevi feyizler.

Aba: Dervişlerin giyindiği kalın kumaştan yapılmış geniş elbise, cübbe.

Abd: Kul, köle. Sadece Allah'a kul olan.

Abdullah: Allah'ın kulu.

Abdiyyet: Ubdiyyet: Kulluk. Allahu teala'ya itaat. İnsanın en son ulaşacağı makam hakiki kulluk makamıdır.

Abdal: Belli sayıdaki veliler topluluğu. Ermişler. Dünyadan alakayı kesmişler.

Âbid: İbadet yapan. Çok fazla ibadet ettiği için bu isimle zikredilir.

Âdâb: Edebler. Uyulması gereken kaideler. İzlenmesi gereken usuller. Her tekkenin edebi değişiktir. Buna meşreb denir.

Adak: Nezir: Allah'a, ibadet kastıyla kulluk cinsinden bir şeyi yapmaya söz vermek. Filan işim olursa, şöyle şöyle yapacağım...gibi.

Adem: Yokluk. Masiva, şerler ve çirkinliklerin anası.

Ademi mutlak: Mutlak yokluk. Mutlak var olanın zıttı. Bu hariçte var olamaz, zira mevla tealanın zıttı yoktur.

Ademi mümkün: Varlığı mümkün olan yokluk. Allah dilerse yok olanı var edebilir. Buna zıl, ma'dum denir. Allahu teala, şu ma'dum/yokluk derya-sına, varlık sıfatının tecellisini ulaştırarak, eşyayı hususi şekillerde var etmiştir. Adem/yokluk ile, sıfatların tecellisi birleşince eşya var oldu.

Âdem: İlk peygamber, ilk insan. Bütün insanlığın babası. Allah'ın haliifesi olması bakımından bütün hakikatleri cem eden kamil varlıktır.

Âdet: Sırf şekiller ve an'anelere dayanan bir iş, ihlas olmaksızın yapılan ibadetler de âdet gibidir.

Adl: Adalet. Kainatın üzerine yaratıldığı ölçü.

Âfak: Dış alem. Ufuklar. Kişinin haricinde olan bütün alem.

Âfet: Âfât: Musibetler, bela ve zararlar. Kulda bulunan kötü itikadlar ve davranışlar. Azaların günah işlemesi.

Âfiyet: Gönül huzuru, bela ve sıkıntılardan emin olmak. Günah işlemek-sizin günü tamamlamak.

Âgâh: Uyanık, meseleye vakıf. Arif, dikkatli, haberdar. Yolu bilen, darda-zorda olanlara imdat eden. Ağyar: Yabancılar. Kalbteki masiva. Aynı tekke den olmayanlar.

Ahad: Tek, bir olan. Allah'ın sırf zat ismi. Mutlak tek. Sıfatlar itibarı olma-yarak sadece Zat'a söylenir.

Ahadis-i nefis: Nefsin fısıltıları, sözleri. Kötülüğe sevk eden telkinleri.

Ahd: Sözleşme. Ahd-ı Misak: Ezelde verdiğimiz söz.

Âhır: Son. Âhîret: Dünyanın sonundan sonraki hayat. Diğer alem.

Ahkam-ı Batîne: Batın/kalble alakalı hükümler. İç alem ile alakalı hükümler. Tarikat yolu, insanın iç alemini/ruhunu esaretten kurtarmak için, gerekli hükümleri ve usulleri tertip etmiştir.

Ahlak: Huylar, beşeri davranışlar. En güzel ahlak, Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem'in ahlakıdır, zira onun terbiye eden Alemlerin Rabbi dır.

Ahlam: Hulum: Rüyalar. Sadık rüyalar müjdecilerdir. Karışık rüyalar, nefis-ten kaynaklanır veya şeytanın ilıştirmesidir. Ehli bunları ayırabilir.

Ahsen: En güzel olan. Ahseni takvim, en güzel yaratılışıta olan. İnsan.

Ahval: Haller. Değişen durumlar. Kalbe akıtılan ve değişken olan feyzin bolluğu, feyzin kesilmesi, aşk, cezbe v.s. leri. Makam ehli olursa değişiklikten emin olur.

Ahz: Almak, elde etmek. Ahz-ı nisbet: Nisbet/huzur almak, ders almak.

Âkıl: Akıllı kimse, ihtiyatlı, dengeli hareket eden.

Akl-ı selim: Nefis ve şeytanın karıştırmasından emin olan akıl. Akıl insan-da bulunan bir hususiyyettir ki, hislerin kullanılmasıyla irtibatlıdır. Aklın kalbte olduğu söylenir. Beyinle alakalı olan zeka ve çabuk kavrama olayıdır. Zira kalb, bütün kuvvetlerin merkezidir. Kur'anı ezberleyen onu kalbinde muhafaza eder. Kişinin mükellef olması için akıl gereklidir. Akıl alet gibidir, iyi kullanılırsa faideli olur, değilse insanı saptırır.

Sadece dünyayı hedefleyen akla akli meaş/dünya akli denir. Ahiret derdi olan, Mevlaya kulluğu hedefşeyen akla da akli maad/ahiret akli denir.

Tasavvuf yolunda aklın ölçülerine değeri verilmez, zira Allah'ı bilmek olan marifetler, aklın tavrının ötesindedir.

Akl-ı Evvel: Akli ulâ: Peygamberimizin hakikatı. Buna Akli âbâd denir. Mevla teala evvela Peygamberimizin hakikatını yarattı, sonra ondan diğerlerinin hakikatlerini ve fertlerini yarattı. Bu durumda akli evvel olan Hakikatı Muhammediye hepsinin üstadı oldu.

Alaka: Bağlantılar, ilgili şeyler. Allah yolundan engelleyen şeyler.

Âlem: Allahtan başka her şey, kainat. İnsan küçük alemdir. Kainat büyük alemdir. Yaratanına alamet olduğu için alem denilmiştir.

Alemi gayb: Madde ötesi, manevi alem.

Alemi şehadet: Madde alemi, görülen ve hissedilen alem.

Alemi halk: Yaratılan madde (Toprak-hava-su-ateş) alemi.

Alemi Emir: Ruh alemi. (Bunun kısımları: Kalb-ruh-sır-hafi-ahfa)

Alemi mülk: Zahirdeki alem, Allahın mülkü.

Alemi melekût: manevi alem, batını alem, ruhlar alemi.

Alemi ceberût: Arşın dışındaki alem. İlahi tecellilerin zuhur yeri.

Alemi vedûd: Sevgi ve dostluk alemi. Mevla teala ile dostluk makamı.

Âl: Ehil, ev halkı. **Âli abâ:** Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem ve ehli olan Ali, Fatıma, Hasen ve Hüseyin (Allah hepsinden razı olsun.)

Alim: İlim ehli. Bilgili. Allahı ilimle bilenler. İslami ilimlerde mahir olanlar. Bunlar iki kısımdır. Sadece zahir ilimle kalırsa bunlara zahir uleması denir. Müşahede yoluna ulaşırsa batın uleması olur ki, buna arif denir.

Allah: Zat teala'nın öz ismi. Hak ma'bud için söylenen özel isim. Başkası için asla kullanılmaz. Bu isim hakkında çok açıklamalar yapılmıştır. Bazıları, hayrette son noktaya gelince söylendiğini ifade etmişler, yani ilah olmakta hayrete düşüren. Bazıları, ilah olarak sadece malum olan Zat'tır demişler. Bazıları, sıfatları mülhaza etmeksizin sadece öz Zat'ın ismidir der. Tasavvuf yolunda ilk zikir dersinde, Allah ismi tekrar edilir.

Âmil: İş yapan. Kulluğun gereğini işleyen. Tasavvufta ilerledikten sonra, bütün işlerin asıl failinin Allah olduğunu müşahade eder.

A'ma: Kör. Kalb körlüğü. Hakikatleri görmemek.

Amûd: Direkler. Manevi direkler.

Ân: En küçük zaman dilimi. Ezel ve ebed için -birân-dır derler. Bu, üzerin-den zamanın geçmediğinden kinayedir.

Anâsır: Unsurlar, maddeler, parçalar. Alemin unsurları dört tanedir. Top-rak, hava, ateş, su. Bunlara anâsır-ı erbaa denir. Buna felsefeciler **Heyula** derler. Kainatın ana maddesi manasındadır. Felsefeciler heyulanın kadim olduğunu iddia ettiklerinden kafir olmuşlardır.

Anka: İsmi bilinen, cismi bilinmeyen ve bulunmayan bir kuş. Değeri bilinmeyen şeylerde misal getirilir. Ankay-ı mağrib ismi ile de anılır.

A'raf: Amelleri eşit olup yüksek bir yerde (A'raf) beklitilen kimseler, onun da cennete

gireceklerdir. Onların durdurulduğu yere A'raf denir.

Araz: Madde-cevher üzerinde meydana çıkan vasıflar. (Renk, koku, uzunluk, kısalık, hareket, sekenat gibileri.)

Arız: Engel, mani. Nefis ve şeytandan gelen engeller.

Arif: Bilen, vakıf olan. Marifet sahibi. Allahı ve sıfatlarını müşahede ile bilen. Marifetin sonu yoktur. Kabileyetlerine göre her velinin marifeti değı-şiktir.

Arş: Kainatın en dış maddesi, latif olup bütün gökleri ve Kürsi'yi kuşatır. Arş ve içindekilerin hepsi mahluktur, hadistir ve yok olacaktır. Kadim değildir. Arş ve içindekiler, Allahu tealanın isim ve sıfatlarının zıllarının tecellisiyle var edilmişler ve varlıkları daim olmaktadır.

Arşın dışına zılal dairesi denir. İnsanların mebd-i teayyünleri (onların hususi rableri) Arşın dışındaki zıllardan bir zıldır.

Arz: Yeryüzü. Düşük alem. Sema yüksek alemdir.

Âsâ: Sopa, deynek.

Asakir: Askerler. Hak'kın askerlerine, Asâkiri Hak denir. Şeytanın askerlerine asâkiri şeytan denir. Bütün mahlukat Allah'ın askeridir. Onları dilediği işte kullanır. Sinekle, rüzgarla, zelzele ile düşmanı helak ettiği gibi.

Ashâb: Arkadaş, hususi dost. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem Efen-dimizi, imanlı olduğu halde bir kere görüp sohbetine katılan. Bu devlet, sonra gelenlerden kimseye verilmez.

Ashabı Suffe: Mescidi Nebevi'de arka kısımda (sofa da) oturup, ilimle ve ibadetle meşgul olan fakir ashabı kiram topluluğu. En meşhuru Ebu Hurey re radiyellahu anhu dur. Ömürlerini ilim-ibadet ve cihadla geçirmişlerdir.

Asl: Temel, esas. Mektubatta pek çok yerde, Asl tabiri ile Mevla'ya yönel-mek kasdedilir.

Asuman: Sema, ilahi tecelliler.

Aşikar: Açık, zahir.

Aşina: Dost, tanıdık.

Aşk: Sevginin ileri derecesi. Kainatın yaratılmasının sebebi sevgi/hub. Sevginin derecelerinde dostluk, hullet, mahabbet ve aşk gibi kademeler vardır. Aşk, sevdiğini bulamamak ve elde edememekten dolayı son dere-ce ileri gider, bu durumda kişi her şeyi unuttur, gözü sevdiğinden başkasını görmez, kalbi ondan başkasıyla alaka kurmaz. Bu durum ilahi aşkta olursa, neticede fena fillah olmaya götürür. Ancak aşk, nefisle karışık olursa, bu durumda Mevla zannedib başka şeye aşık olmuş olur da farkın-da olmaz. Mevla'ya kavuşanda aşk kalmaz, zira o, aradığını buldu.

İmamı Rabbani kuddise sırrahu derki, kişi bir şeyi severse mutlaka onu nefsi için sever. Evladı, hanımı, malı v.s. İyi düşünürsek gerçekten doğru-dur. Bu halden kurtulmak için, ilahi aşkı bize nakşedecek bir Allah aşığı veli bulmak gerekir.

Atâ: Bahşiş. İhsan. İyilikler. Allahu tealanın kuluna ihsan ettiği maddi ve manevi iyilikler.

Atş: Susuzluk. Şevk ve hasret ile muradın hararetle arzu edilmesi.

Atebe: Eşik. Dergahın eşiği.

Avaik: Engeller, maniler. Kalbin Allah'a yönelmesine mani olan şeyler.

Avam: Ahali, halk. İslamın zahirini işleyenler.

A'yan-ı sabite: Eşyanın asılları. Eşyanın Allah'ın ilmindeki suretleri. A'yan, Ayn/zat kelimesinin çoğuludur. Mevla teala, eşyayı şu görünen surette yaratmadan evvel, ezeli ilminde böyle olmalarını takdir etti. Bu suretlerde eşyayı izhar ederek kemalatlarını sergilemek diledi. Ezelde nasıl takdir ettiyse, zuhurda aynı şekilde meydana geldiler.

Bu husus mektubat-ı Rabbani'de şöyle beyan edilir: Mevlanın ilminde isim ve sıfatları, şan ve itibarları tafsilen/ayrıntılı olarak birbirilerinden ayrılıp seçilmişlerdir ki, bu Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Hakikatından alınarak yaratılacak olan diğer bütün varlıkların hakikatleridir.

Buna teayyünü sani (ikinci belirme) denir. (Evvelki teayyün, Efendimizin hakikatı olan sevgi sıfatının zılli/hub makamıdır.) Ayrıca, Vahidiyyet ve A'yan'ı sabite diye de isimlendirilir.

Mevla tealanın ilminde birbirinden ayrılan isim ve sıfatları, herbirinin adem/yokluk mertebesinde karşıtı ve zıttı olan şeylere aksi vardır. Mesela ilim sıfatının mukabili, ademi ilim denilen cehalettir. Kudretin mukabili acizliktir. Diğer sıfatlar da böyledir.

Bu fakire (İmamı Rabbani) göre şu ademlerin kendilerine akseden isim ve sıfatların akisleri ile birlikte eşyanın asılları olurlar.

Yani şu ademler, eşyanın asılları olup isim ve sıfatlardan akseden zıllar de ademlere işleyen suretler gibidir.

Bu fakire göre eşyanın asılları, Mevlanın ilminde, adem aynalarına parla-yıp onlarla karışan isimler ve sıfatların akisleri ile birlikte, bunların zıtları olan ademlerdir. Böylece mevla teala hariçte bir şeyi var etmek isteyince, varlık sıfatının zıllından bir zıllı ademe aksettirerek o şeyi var eder. Bu husus, ilminde kararlaştırdığı gibi aynı şekilde hariçte var olur. İşte eşya-nın aslı olan A'yanı sabite evvela Mevla'nın ilminde mevcuttu, ikinci olarak aynı şekilde hariçte var edildi.

Vahdeti vucud ehli, ayanı sabiteyi Mevladan hariç görmezler ve hepsine birdir derler...Haşa ve kella.

Âyet: Alamet, nişan. Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretine delalet eden şey. Mucizelere de ayet denir. Kur'an ayetlerine tenzili ayet denir. Kainat oluşlarına kevni/tekvini ayet denir.

Ayn: Göz, pınar, eşya, zat.

Ayna: Eşyayı gösteren, suretini kabul eden parlak cisim. İnsanın kalbi, yaratanın kemalatlarını aksettirdiği için ayna hükmündedir. Yerler gökler Mevlayı almaz, mü'min kulun kalbi alır. Zira insanda aynalık vasfı vardır.

Aynel yakin: Göz görmesiyle elde edielen kesin bilgi. İkinci kademedeki yakindir. Evvelkisi ilmel yakindir. İlimle elde edilen bilgi. Üçüncüsü hakkal yakindir. Gözle gördüğü şeyin bizzat içinde vakı' olmakla hasıl olan ilim. Mesela dumanı gören derki orda ateş var. (İlmel yakin) Yakınlaşıp ateşi görünce ilmen bildiğini gözle görmüş oldu.(Aynel yakin) Ateşin içine gir-mekle ateşin hakikatına ulaşırsa hakkal yakin olur.

Azimet: Kasdetmek, meşakkatli olanı tercih etmek. İşlerde ruhsat olanı terk etmek. İbadetlerde cevaz yolunu almayıp azimetli olan takva yolunu tercih etmek. Bu durumda nafileleri de farz gibi icra eder.